

Empowering rural women through entrepreneurship education; A systematic review

Tahmineh Ehsanifar¹ - Ghanbar Mohammadi Elyasi² - Mohanna Shahmoradi³

1. Department of Entrepreneurship Development, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: ehsanifar.tahmin@ut.ac.ir
2. Department of Entrepreneurship Development, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: elyasi@ut.ac.ir
3. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran. Email: shahmoradi4468@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Paper

Keywords:
Empowerment, women, education, entrepreneurship, systematic review

ABSTRACT

Purpose: Empowering women can enable this section of society to recognize their strengths, weaknesses, opportunities, and threats and move towards their goals according to their capacities. In this regard, and considering the importance of the category of empowerment in this research, an attempt has been made to review the existing scientific capacities by reviewing the literature and highly cited articles in this field.

Method: This study uses a systematic review, the scientific achievements during the last 10 years (2020-2010) were reviewed and 24 highly cited articles in this field were reviewed. Based on this, first, after identifying the keywords, the articles published in Science Direct, Scopus, Springer, Sage Journals, and Google Scholar databases were considered for searching. Keywords (empowerment), (rural women), (Entrepreneurship), and (education) was used to identify related studies. In order to evaluate the quality of the articles and the correctness of the results and analysis, in addition to evaluating the researchers, the method of checking colleagues and experts was used.

Findings: Data were extracted and screened according to the guidelines (PRISMA) for systematic review reporting. In the initial search, 260 articles were obtained. The initial screening of the articles by reading the titles and abstracts led to the elimination of 96 articles. In the next step, by studying and checking more closely, removing duplicate and unrelated articles, 81 other articles were removed. The remaining 83 articles were reviewed several times by the authors to ensure that all articles are related to the research topic. Finally, 29 articles were included in the study, and the entire text of the article, especially the theoretical foundations, discussion, and conclusion, was examined. The main axes of the studies included different dimensions of women's empowerment (political, economic, social) about concepts such as capacity building, social participation, education, entrepreneurship, decision making, building self-confidence, and rural women entrepreneurship. Overall, the study of studies on women's empowerment in the last decade suggests that a wide range of different dimensions of empowerment and different approaches to empowerment have been considered by researchers. However, in previous studies, the place of education, especially entrepreneurship education in the discussion of the empowerment of rural women, has received less attention.

Conclusion: Combining entrepreneurial training programs in the form of promoting new ideas, while providing skills training for working in the economic sectors, raises the level of knowledge and awareness of rural women about a realistic knowledge of their capacities and abilities. It is expected that a favorable environment will be provided for their social regeneration. Accordingly, further studies and conducting accurate and comprehensive research on the application of these two concepts (education and empowerment) together are complementary, necessary, and essential. Future research can focus on empowering rural women, designing an entrepreneurship education model, and implementing and operationalizing it.

Cite this article: Ehsanifar, Tahmineh; Mohammadi Elyasi, Ghanbar & Shahmoradi, Mohanna (2023), Empowering rural women through entrepreneurship education ;A systematic review. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Research* 1(1),11-27

توانمندسازی زنان روستایی از طریق آموزش کارآفرینی؛ یک مرور سیستماتیک

تهمینه احسانی فر^۱ | قنبر محمدی الیاسی^۲ | مهنا شاهمرادی^۳

۱. گروه توسعه کارآفرینی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. گروه توسعه کارآفرینی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: توانمندکردن زنان می‌تواند موجب شود تا این قشر از جامعه قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای خود را بشناسند و با توجه به ظرفیت‌های خود به سمت اهداف حرکت کنند. در همین راستا و با توجه به اهمیت مقوله توانمندی در این پژوهش سعی شده است تا با مرور ادبیات و مقالات پراستناد در این حوزه به واکاوی ظرفیت‌های علمی موجود پرداخته شود.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۹/۵

روش: مطالعه حاضر با استفاده از مرور سیستماتیک به بررسی دستاوردهای علمی در طول ۱۰ سال گذشته (۲۰۲۰-۲۰۱۰) و بررسی ۲۴ مقاله پراستناد در این حوزه پرداخته شد.

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۱۲/۱۳

یافته‌ها: در مجموع بررسی و کنکاش در مطالعاتی که یک دهه‌ی اخیر پیرامون توانمندسازی زنان صورت گرفته است، حاکی از آن است که طیف وسیعی از ابعاد مختلف توانمندی و رویکردهای متفاوت توانمندسازی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. با این حال در پژوهش‌های پیشین جایگاه آموزش به ویژه آموزش کارآفرینی در بحث توانمندسازی زنان روستایی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

واژه های کلیدی:

توانمندسازی، زنان، آموزش، کارآفرینی، مرور سیستماتیک

نتیجه‌گیری: با تلفیق برنامه‌های آموزشی کارآفرینانه در قالب ترویج فکری نو، ضمن ارائه آموزش‌های مهارتی برای فعالیت در بخش‌های اقتصادی، ارتقاء سطح دانایی و آگاهی زنان روستایی نسبت به شناخت واقعیت‌های از ظرفیت‌ها و توانایی‌های خود، انتظار می‌رود بستری مطلوب برای بازآفرینی اجتماعی آنان فراهم شود. بر این اساس بررسی‌های بیشتر و انجام پژوهش‌های دقیق و جامع در خصوص به کارگیری این دو مفهوم (آموزش و توانمندسازی) در کنار یکدیگر به صورت مکمل، لازم و ضروری است. پژوهش‌های آینده می‌توانند با تمرکز بر توانمندسازی زنان روستایی، طراحی مدل آموزش کارآفرینی و اجرا و عملیاتی‌سازی آن را مدنظر قرار دهند.

استناد: احسانی فر، تهمینه؛ محمدی الیاسی، قنبر و شاهمرادی، مهنا (۱۴۰۱). توانمندسازی زنان روستایی از طریق آموزش کارآفرینی؛ یک مرور سیستماتیک.

پژوهش های کارآفرینی و نوآوری. ۱(۱)، ۱۱-۲۷

نوع مقاله: علمی پژوهشی

ناشر: انجمن علمی کارآفرینی و نوآوری ایران

مقدمه

زنان به عنوان هسته‌های سازنده یک ملت محسوب می‌شوند، به طوری که می‌توان این قشر مهم را کاتالیزور جامعه که سبب رشد و توسعه خانواده‌ها می‌شود، دانست. زنان همواره در طول تاریخ بشریت مورد تبعیض و نابرابری‌های جنسیتی قرار گرفته‌اند (Abdul Rashid Khan & Zainab Bibi, 2011). آمارهای سازمان ملل متحد نیز حاکی از آن است که این نابرابری موجب از بین رفتن فرصت‌ها، فرسایش دستاوردهای زنان، ناتوانی دائمی - اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و انزوای آنان شده است (Mühlen-Schulte, 2012). بدیهی است که این نابرابری‌ها و پیامدهای آن در کشورهای کم درآمد و در حال توسعه به ویژه در رابطه با زنان روستایی به مراتب بیشتر بوده است. بر این اساس رهیافت‌های متفاوتی همچون نظریه توانمندسازی^۱ در مواجهه با تداوم فقر و تبعیض جنسیتی علیه زنان مطرح شده است.

نظریه توانمندسازی بر این نکته تأکید دارد که زنان، نه تنها باید نابرابری‌های موجود، بلکه ساختارهای مولد نابرابری را در سطوح گوناگون و همزمان زیر سؤال برده و با آن مبارزه کنند. بر اساس نظریه‌های اندیشمندان همچون کونگر^۲ (۱۹۸۸) و لانگه^۳ (۱۹۹۱)، توانمندسازی یک مفهوم انگیزشی است و به عنوان فرآیندی تصور می‌شود که بر اساس آن افراد بر اساس ناتوانی، کمبود منابع و خودمختاری محدود برای دستیابی به کنترل زندگی خود غلبه می‌کنند. در واقع توانمندسازی فرآیند تغییر عقاید درونی افراد می‌باشد (Austrian et al., 2020; Conger & Kanungo, 1988a; Longwe, 1994). به همین منظور، یکی از ابتکاراتی که کشورهای در حال توسعه برای رهایی از دام فقر، در نظر گرفته‌اند، توانمندسازی زنان است که موجب می‌شود تا قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای خود را بشناسند و با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های خود به سمت اهداف حرکت کنند. همچنین توانمندسازی موجب احساس ارزشمند بودن و دادن هویت اجتماعی به زنان می‌شود. زنان به وسیله توانمند شدن می‌توانند از وضعیت موجود خود فاصله بگیرند و به سمت دگرگونی در روابط خود با دیگران و توزیع عادلانه امکانات و منابع در مقایسه با مردان حرکت کنند.

طبق مطالعات صورت گرفته در ده سال گذشته، مساله آموزش در توانمند شدن به عنوان یکی از مؤلفه‌های تاثیرگذار مطرح بوده است. از آنجایی که افراد فقیر و روستایی در سطح بیکاری بالای ۳۷ درصد هستند، آموزش کارآفرینی می‌تواند منجر به شناسایی فرصت‌های کارآفرینی، جمع‌آوری منابع کمیاب (Morris et al., 2018) و در نتیجه ایجاد اشتغال شود تا بدین وسیله سطح فقر موجود در روستاها کاهش یابد (سازمان تحقیقات سیاست دولتی آمریکا و مؤسسه بروکینز، ۲۰۱۵).

توسعه کارآفرینی زنان نیز یکی از حیاتی‌ترین موضوعات دستورکار توسعه در بسیاری از کشورهای در حال توسعه است (Ghasemi et al., 2022). هر چند که نتایج مطالعات مختلف حاکی از تأثیر مثبت کارآفرینی و اشتغال بر توانمندسازی زنان می‌باشد، با این حال توانمندسازی کارآفرینی تاکنون کمتر به عنوان رویکرد اساسی فقرزدایی پایدار برای زنان روستایی مطرح شده است (Shafieian et al., 2021). برخی برنامه‌های حمایتی و طرح‌های اجتماعی نیز با هدف کاهش فقر اقتصادی و بهبود رفاه گروه‌های محروم، آموزش کارآفرینی و سرمایه‌گذاری را در دستورکار قرار داده‌اند، اما نتایج این گروه از برنامه‌ها نیز حاکی از آن است که اگر چه در طی برنامه‌های توانمندسازی و کارآفرینی فرصت‌های شغلی محدودی برای زنان فراهم می‌گردد، با این حال این اقدامات موردی توانمندسازی بلندمدت زنان را در ابعاد گوناگون تضمین نکرده‌اند (Sahrakorpi & Bandi, 2021). به نحوی که مسائلی نظیر نبود تخصص و تجربه لازم در زمینه تدوین طرح کسب‌وکار، بازاریابی، دانش حقوقی و عدم دسترسی زنان روستایی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی به‌روز، فرصت‌های آنان را برای توسعه توانمندی‌های خود در ابعاد مختلف به ویژه در زمینه کارآفرینی پایدار محدود نموده است (Semkunde et al, 2022; Rao et al, 2022; Gutiérrez Cruz et al. 2020; Nguyen et al., 2021; Shahmoradi et al., 19). علاوه بر این تمرکز مطالعات این حوزه بر ابعاد مختلف توانمندسازی زنان و کارآفرینی آنان به عنوان یکی از راهبردهای توانمندسازی اقتصادی - اجتماعی است. در مطالعات اخیر همچون (Chatterjee et al., 2020; Rudhumbu et al., 2020; Moghtadaie & Jamshidian, 2021; Mininni, 2022) که به بررسی ادراک و تجربیات زنان در فرآیند اجرای برنامه‌های مختلف توانمندسازی

1 Empowerment theory

2 Conger

3 Longwe

پرداخته‌اند نیز چالش و مسئله اصلی لزوم توجه به نقش آموزش کارآفرینی در راستای توانمندسازی زنان است. از این رو، مطالعه حاضر با مرور سیستماتیک مطالعات پیشین، خلاء توجه به آموزش کارآفرینی را به‌عنوان یک راهبرد مهم در توانمندسازی زنان روستایی برجسته می‌کند. امید است این مطالعه بینش جدیدی را در مورد برخی از محدودیت‌های برنامه‌های توانمندسازی برای زنان روستایی ارائه دهد و بر اهمیت آموزش کارآفرینی در ایجاد موفقیت‌آمیز این برنامه‌ها بیش از پیش تأکید گردد.

مبانی نظری

اگرچه توانمندسازی در حال حاضر واژه‌ای است آشنا و در بسیاری از موارد استفاده شده است، اما تعریف کافی و جامع درباره آن بسیار دشوار است. هسته مفهوم توانمندسازی ایده قدرت است؛ زیرا اگر قدرت تغییر کند، توانمندسازی با اتکا به مفهوم قدرت است که می‌تواند بسط یابد. بنابراین، گرفتن مفهوم قدرت از توانمندسازی به مفهوم اصلی آن لطمه می‌زند (S. . Santos et al., 2019). به عبارتی، توانمندسازی به معنای قدرت بخشیدن است؛ بدین معنا که به افراد کمک شود تا احساس اعتماد به نفسشان را بهبود بخشند و نیز بر اساس ناتوانی یا درماندگی شان چیره شوند. افراد توانمند، نه فقط امکان انجام برخی کارها را به دست می‌آورند، بلکه اندیشه آنان درباره خود نیز با اندیشه‌ای که پیش از توانمند شدن داشته‌اند متفاوت است (Whetten, D., Cameron, 2002).

ریفکین توانمندسازی را فرآیندی می‌داند که به واسطه آن افراد بر امور و کارهایشان تسلط بیشتری می‌یابند و با کسب قدرت بالا، کنترل بر منابع، اعتمادسازی، ظرفیت‌سازی و مشارکت فعال قادرند مسیر زندگی شان را هدایت کنند (Rifkin, 2003). از دید آمارتیاسن، مقصود از آزادی دستیابی به شیوه‌های گوناگون زیستن است و توانمندی نیز بر گسترش این آزادی‌های تأکید می‌ورزد، به گونه‌ای که باعث می‌شود انسان به همان شیوه‌ای که برایش ارزشمند است زندگی کند (Sen, 2005). جهت تبیین توانمندسازی نیز در مطالعات گذشته از شاخص‌های نظیر شاخص خودتعیینی (Self-determination)، شایستگی (Competence)، معنی‌داری (Meaning)، تأثیر و اعتماد (Confidence) استفاده شده است. خودتعیینی به معنی احساس آزادی افراد در مورد چگونگی انجام کارهای خود می‌باشد. شایستگی به آن معنا است که افراد اعتقاد دارند که مهارت و توانایی لازم برای انجام کارهای خود را دارند. همچنین معنی‌داری به معنای با ارزش بودن کاری که به وسیله‌ی افراد توانمند شده انجام می‌شود، تعریف شده و شاخص تأثیر به معنای آن است که به افراد اجازه داده شود تا اینکه تأثیر واقعی بر محیط اطراف خود داشته باشند و نیز به آنها در رابطه با اینکه تصمیمات شان لحاظ شود، اطمینان داده شود. در نهایت اعتماد به معنی آن است که افراد احساس کنند که با آنها منصفانه و یکسان برخورد خواهد شد (Borghesi et al., 2010; Hancer & George, 2003; Lee & Koh, 2001).

نظریه توانمندسازی در رشته‌ها و زمینه‌های مختلف دانشگاهی از جمله نظریه سازمانی (Conger & Kanungo, 1988b)، روانشناسی جامعه (Fawcett et al., 1995) و آموزش (Israel et al., 1994) و سایر حوزه‌های مطالعات، مورد بررسی قرار گرفته است. در تئوری سازمانی، محققان بر این موضوع متمرکز شده‌اند که چگونه سازمان‌های سلسله‌مراتبی می‌توانند قدرت و خودمختاری را به کارمندان منتقل کنند تا آنها را قادر به شناسایی مشکلات و فرصت‌ها کند (Conger & Kanungo, 1988b). توانمندسازی به عنوان یک سازه رابطه‌ای به تفویض سلسله‌مراتبی اشاره دارد، جایی که "رهبر یا مدیر قدرت خود را با زیردستان تقسیم می‌کند" (Conger & Kanungo, 1988b). بنابراین توانمندسازی راهی را ارائه می‌دهد که می‌تواند رفتارهای اجتماعی را ایجاد کند که بر اشتراک و همکاری متمرکز است (Brief & Motowidlo, 1986). از نظر کروگر و همکاران (Krueger et al., 2000) بجای ایجاد یک دیدگاه استاتیک برای توانمندسازی باید به دنبال یک رویکرد پویا بود بدین صورت که در آن توانمندسازی کارآفرینانه از طریق تعیین چگونگی و چرایی تغییر نگرش، حالت‌های شناختی و تغییر در اهداف در طول زمان شکل بگیرد. به همین منظور آموزش کارآفرینی در بحث توانمندسازی می‌تواند دیدگاه ترکیبی و پویایی باشد که در طی فرآیند آن، نگرش و اهداف با گذشت زمان و در طول تجربه آموزشی، تغییر می‌کند.

روش شناسی پژوهش

استراتژی جستجو (Search Strategy)

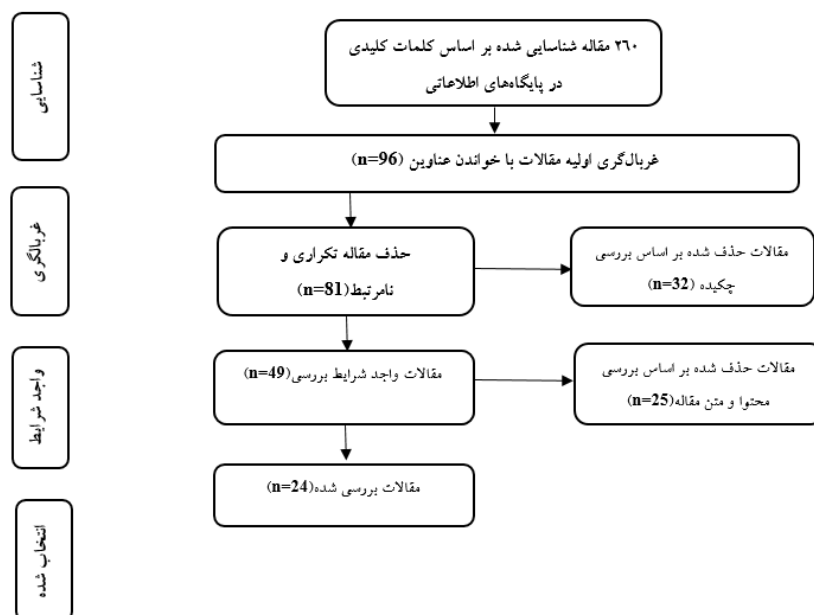
در این پژوهش در راستای شناسایی جایگاه آموزش کارآفرینی در توانمندسازی در مطالعات پیشین، از روش مرور نظامند طبق الگوی (PRISMA) بهره گرفته شده است (Moher, 2009). بر این اساس نخست، پس از مشخص کردن کلمات کلیدی، مقالات چاپ شده در پایگاه‌های Science Direct، scopus، Springer، Sage Journals، google scholar برای جستجو در نظر گرفته شدند. برای شناسایی مطالعات مرتبط از کلید واژه‌های توانمندسازی (empowerment)، زنان روستایی (rural women)، کارآفرینی (Entrepreneurship) و آموزش (education) استفاده شد.

معیارهای صلاحیت (Eligibility Criteria)

معیارهای ورود مقالات، بررسی هم‌تایان (peer-reviewed)، متن کامل مقاله، مقالات با تعریف مشخص از توانمندسازی زنان و دختران و ارائه یک استراتژی مشخص برای توانمندسازی و مقالات منتشر شده به زبان انگلیسی در بازه زمانی ۲۰۱۰-۲۰۲۰ بود. در این بررسی علاوه بر حذف موارد تکراری و مقالات مروری، کنفرانسی، کتاب‌ها و سخنان سردبیر، مطالعاتی که توانمندسازی گروه‌هایی مختلف جامعه را مدنظر قرار داده بودند (مانند: توانمندسازی دانشجویان، بیماران، پرستاران و کارکنان یک سازمان)، نیز حذف گردید. همچنین پژوهش‌هایی که با تأکید بر موضوعاتی همچون سلامت باروری و بهداشت زنان، امنیت غذایی و تغذیه خانوار انجام شده بودند و موضوع اصلی شان توانمندسازی زنان، آموزش و کارآفرینی نبود، از روند بررسی کنار گذاشته شدند.

مطالعات منتخب (Selected Studies)

داده‌ها طبق دستورالعمل (PRISMA) برای گزارش بررسی سیستماتیک استخراج و غربالگری شدند. در جستجوی اولیه ۲۶۰ مقاله به دست آمد. غربالگری اولیه مقالات با خواندن عناوین و چکیده مقالات، منجر به حذف ۹۶ مقاله شد. در گام بعدی با مطالعه و بررسی دقیق‌تر، حذف مقالات تکراری و نامرتب، ۸۱ مقاله دیگر حذف شدند. ۸۳ مقاله باقیمانده چندین بار توسط نویسندگان مرور شدند تا اطمینان حاصل شود همه مقاله‌ها با موضوع تحقیق مرتبط می‌باشند. در نهایت ۲۹ مقاله وارد مطالعه درون متنی شده و تمام متن مقاله به ویژه مبانی نظری و بحث و نتیجه‌گیری مورد بررسی قرار گرفت (نمودار ۱).

شکل ۱. فرآیند بررسی مقالات بر اساس PRISMA

خلاصه اطلاعات (Summary Information)

پس از انتخاب مقالات، ویژگی‌های هر مطالعه شامل عنوان، سال، نویسندگان، نوع طرح پژوهشی، کشور، جامعه و نمونه، ابعاد توانمندسازی و یافته‌های اصلی، ثبت شد (جدول ۱).

کیفیت مطالعات (Quality of Studies)

به منظور ارزیابی کیفیت مقالات و درستی نتایج و تحلیل‌ها، علاوه بر ارزیابی محققان، از روش چک نمودن همکاران و افراد صاحب‌نظر استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در این مطالعه تمامی ۲۴ مقاله منتخب، به تفکیک مورد مطالعه قرار گرفتند. محورهای اصلی مطالعات شامل ابعاد مختلف توانمندسازی زنان (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی) در رابطه با مفاهیمی همچون ظرفیت‌سازی، مشارکت اجتماعی، آموزش، کارآفرینی، تصمیم‌گیری، ایجاد اعتماد به نفس و کارآفرینی زنان روستایی بود. ۱۳ مورد از این مقالات با روش کمی انجام شده بودند. این مطالعات عمدتاً با استفاده از تحلیل رگرسیون، تحلیل عاملی و مدل معادلات ساختاری به بررسی عوامل مؤثر بر توانمندی پرداخته بودند. یک مطالعه (Yaumidin et al., 2017) نیز با استفاده از طرح نیمه آزمایشی با گروه‌های کنترل و گواه انجام شده بود. ۱۲ مطالعه به روش کیفی انجام شده بودند که عمدتاً از روش مطالعه موردی استفاده کرده‌اند (Costanza Torri, 2014; Datta, P & Gailey, 2012; Eger et al., 2018; Singh, 2018; Sultsn et al., 2010) چهار مطالعه (Cherayi & P. Jose, 2016; Mishra & Sahoo, 2020; Saranya et al., 2020; Singh, 2018) نیز با استفاده از روش مرور سیستماتیک به بررسی اقدامات صورت گرفته در زمینه توانمندی زنان با تأکید بر سلامت جسمی، آموزش و کارآفرینی پرداخته بودند. دو مطالعه نیز به صورت ترکیبی (کمی-کیفی) صورت گرفته است (Oliveras-Ortiz & Hickey, 2020; Perezniето & Taylor, 2014). در اکثر مطالعات کیفی داده‌ها با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختارمند، مشاهده و تشکیل گروه‌های متمرکز گردآوری شده بودند. رهیافت جمع‌آوری داده‌ها در مطالعات کمی نیز پرسشنامه و بهره‌گیری از نتایج سرشماری‌های جمعیت و بهداشت بوده است (Kazembe, 2020; Nawaz, 2019). تعدادی از مطالعات نیز با استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر به جمع‌آوری داده‌های ثانویه پرداخته‌اند. جامعه مورد مطالعه‌ی اکثر مقالات مورد بررسی زنان و دختران در بازه سنی ۴۹-۱۵ سال بودند. در این بین تعدادی از مطالعات به زنان روستایی اختصاص داشت (Abrar-ul-haq et al., 2017; Cherayi & P. Jose, 2016; Eger et al., 2018; Etuah et al., 2020; Oliveras-Ortiz & Hickey, 2020). برخی از مطالعات نیز خانوارهای روستایی را مورد مطالعه قرار داده‌بودند (Costanza Torri, 2014; Gupta et al., 2019; Krumbiegel et al., 2020; Singh, 2018).

از میان مقالات مورد بررسی، ده مطالعه به کشور هندوستان، پاکستان و غنا هر کدام سه مطالعه و به کشور اندونزی دو مطالعه تعلق داشت. بقیه مطالعات در کشورهای در مراکش، نامیبیا، اوگاندا، کنیا، رواندا، استرالیا، انگلیس، فلسطین و اردن، کانادا و بنگلادش انجام شده بودند. در مجموع ۱۳ مطالعه در این بررسی به توانمندی از دیدگاه اشتغال و کارآفرینی پرداخته بودند (Akram, 2018; Al-Dajani & Marlow, 2013; Boateng et al., 2014; Costanza Torri, 2014; Datta, P & Gailey, 2012; Etuah et al., 2020; Kapoor, 2019; Krumbiegel et al., 2020; Loh, M & Dahesihsari, 2013; Santos et al., 2019; Saranya et al., 2020; Singh, 2018; Sultsn et al., 2010). ده مطالعه توانمندی را از منظر قدرت تصمیم‌گیری، عزت نفس و دسترس زنان به منابع (Abrar-ul-haq et al., 2017; Boateng et al., 2014; Etuah et al., 2020; Gupta et al., 2019; Kazembe, 2020; Krumbiegel et al., 2020; Nawaz, 2019; Oliveras-Ortiz & Hickey, 2020; Sell & Minot, 2018) مورد بررسی قرار داده بودند. توانمندسازی و آموزش در شش مطالعه مورد بحث قرار گرفته بود (Akram, 2018; Boateng et al., 2014; Eger et al., 2018; Mishra & Sahoo, 2020; Santos et al., 2019). چهار مطالعه به طور ویژه به توانمندی اقتصادی پرداخته‌اند (Kapoor, 2019; Loh, M & Dahesihsari, 2013; Perezniето & Taylor, 2014; Singh, 2018). 2014; Yaumidin et al., 2017). توانمندسازی سیاسی و مشارکت اجتماعی نیز محور اصلی چهار مطالعه بود (Abrar-ul-haq et al., 2017; Cherayi & P. Jose, 2016; Perezniето & Taylor, 2014; Singh, 2018).

توانمندسازی روانشناختی و ظرفیت‌سازی (Eger et al., 2018)، توانمندی، سرمایه اجتماعی و مشارکت زنان (Oliveras-Ortiz & Hickey, 2020)، توانمندسازی و آگاهی (Akram, 2018)، توانمندی اقتصادی و تاب‌آوری (Loh, M & Dahesihsari, 2013)،

توانمندسازی اجتماعی (Kapoor, 2019)، توانمندسازی و کاهش فقر (Santos et al., 2019; Yaumidin et al., 2017)، توانمندسازی و سلامت زنان (Cherayi & P. Jose, 2016)، توانمندی و برابری جنسیتی (Kazembe, 2020; Singh, 2018)، توانمندی و سلامت جسمی و بهداشت زنان (Kazembe, 2020) و توانمندسازی زنان در کشاورزی (Gupta et al., 2019) از دیگر محورهای مورد بحث در مطالعات مورد بررسی بود. در میان مقالات مورد بررسی تنها یک مطالعه (سانتوس^۱، ۲۰۱۹) (Santos et al., 2019) به آموزش کارآفرینی در بستر فقر پرداخته بود. این مطالعه با تأکید بر صلاحیت، تعیین خود تعیین کننده و تأثیر بر فعالیت‌های کارآفرینی یک مدل را طراحی کرده است. این مدل پیشنهاد می‌کند که توانمندسازی در رابطه بین رویکردهای یادگیری تجربی در زمینه فقر و کسب نتایج یادگیری نقش واسطه‌ای دارد. بدین صورت که با استفاده از یک برنامه با آموزشی کارآفرینی افراد کم درآمد محلی شروع شده و از رشد کسب‌وکارهای آنان پشتیبانی می‌کند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

خلاصه شواهد

در این بررسی شواهد نشان داد که توانمندی زنان و دختران روستایی می‌تواند نتیجه مطلوبی در شناخت ظرفیت‌ها و قابلیت‌های درونی آنان داشته باشد. مطالعات صورت گرفته توانمندی زنان را فرآیندی برای دستیابی بیشتر به منابع و کنترل زندگی تعریف می‌نمایند که با بهبود احساس استقلال و اعتماد به نفس و عزت آنان، موجب بهبود تصویر ذهنی زنان از خودشان می‌شود. نگاهی به مطالعات گذشته نشان می‌دهد توانمندی اقتصادی بیش از دیگر ابعاد مورد توجه پژوهشگران قرار گرفت است. همچنین رویکردهایی مختلفی برای توانمندسازی زنان و حل مشکلات مربوط به نابرابری جنسیتی به کار گرفته شده است. در این راستا فراهم کردن زمینه‌های کارآفرینی و اشتغال زنان و دختران روستایی یکی از رویکردهایی است که بیشتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. در مطالعات کیفی، مضمین مشترک از این تصور که فراهم کردن زمینه‌های اشتغال برای زنان، می‌تواند منجر به باور نسبت به توانمندی‌های خویش و استفاده از ظرفیت‌های فکری و توانایی‌های بالقوه آنان شود، حمایت می‌کند. به عبارتی اشتغال و کارآفرینی زنان علاوه بر فراهم‌سازی بستر بهره‌گیری از فرصت‌های کسب‌وکار و ایجاد درآمد (توانمندی اقتصادی)، موجب تحول در سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت آنان در عرصه‌های اجتماعی (توانمندی اجتماعی) و در نهایت ارتقای عزت نفس، کسب جایگاه و منزلت اجتماعی زنان روستایی (توانمندی روانی) خواهد شد. در بیشتر مطالعات کمی انجام شده نیز تأثیر کارآفرینی بر توانمندی زنان در ابعاد مختلف، تأیید شده است. به عنوان مثال در اندونزی توسعه کارآفرینی، بخش جدایی‌ناپذیری از برنامه‌های توانمندسازی زنان است (Loh, M & Dahesihsari, 2013). توانمندسازی زنان از طریق آموزش و مهارت‌آموزی نیز در بیشتر مطالعات مورد تأکید قرار گرفته است. با این حال در مورد چگونگی پرورش زنان کارآفرین و نحوه آموزش آنان، تحقیقات اندکی وجود دارد، در بیشتر مطالعات برای دستیابی به نتایج مطلوب از ترکیبی از انواع رویکردهای توانمندسازی استفاده شده است که در ادامه تشریح خواهند شد.

۱. توانمندسازی اقتصادی

در رابطه با توانمندی اقتصادی، بیشتر مطالعات توانمندی زنان برای تجربه تحقق اقتصادی از طریق اشتغال معنی‌دار و سودمند را مورد تأکید قرار داده‌اند (Laszlo et al., 2020). به گونه‌ای که ضمن توانایی ارتقای وضعیت اقتصادی و عملکرد مالی خود، قدرت تصمیم‌سازی و ساماندهی و کنترل بر منابع را کسب نمایند. توانمندسازی اقتصادی به عنوان فرآیندی چند بعدی تعریف شده است که با توانایی کنترل بر منابع، روابط قدرت و گسترش انتخاب‌های فرد، در هم تنیده شده است. در بیشتر مطالعات مورد بررسی این بعد از توانمندسازی زنان بر ایجاد اشتغال و درآمد برای خانوارها و کاهش فقر، تأکید داشته‌اند (Singh, Costanza Torri, 2014; Krumbiegel et al., 2020; Loh, M & Dahesihsari, 2013). به عنوان مثال سینگ^۲ و همکاران (Singh,

^۱ Santos

^۲ Singh

(2018) به توانمندسازی زنان روستایی از طریق گسترش کارآفرینی خرد در میان زنان روستایی هند پرداخته است. نتایج این مطالعه بیانگر آن است که توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی علاوه بر بهبود کیفیت زندگی و رفاه اقتصادی زنان روستایی، منجر به توسعه خانواده، اجتماع و دولت می‌شود. همچنین در این مطالعه نقش سرمایه‌گذاری‌های خرد و گروه‌های خودیار (SHGs) در هموارسازی راه استقلال اقتصادی زنان روستایی مورد توجه قرار گرفته است.

حق مالکیت دارایی‌ها، تصمیم‌گیری تولید، حق دسترسی به فرصت‌ها و منابع تولیدی، حق کنترل درآمد و پس‌انداز، از دیگر مؤلفه‌های مهم توانمندی اقتصادی زنان است که در مطالعات مختلف مورد اشاره قرار گرفته است (Etuah et al., 2020; Yaumidin et al., 2017). در این راستا به نقش و اهمیت مؤسسات مالی و صندوق‌های اعتباری خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان نیز توجه ویژه‌ای شده است. به عنوان مثال مطالعه‌ی سلطان^۱ و همکاران (Sultsn et al., 2010) در بنگلادش نشان می‌دهد که صندوق‌های اعتباری خرد با سرمایه‌اندکی که در اختیار زنان قرار می‌دهند، فرصتی برای راه‌اندازی مشاغل کوچک ایجاد می‌کنند و به آنها کمک می‌کنند تا از نظر اقتصادی توانمند شوند.

ابراالحق و همکاران^۲ (Abrar-ul-haq et al., 2017) نیز تلاش برای توانمندسازی زنان روستایی پاکستان را از طریق برنامه‌ریزی‌های اساسی برای افزایش درآمد واقعی آنان مدنظر قرار داده‌اند. به اعتقاد آنان توانمندی زنان روستایی را می‌توان از طریق ایجاد شغل، کارآفرینی در مقیاس کوچک، افزایش آموزش به ویژه آموزش‌های مهارتی و انواع مختلف خدمات رفاهی و اجتماعی مرتبط، ارتقا داد. علاوه بر این باید گام‌هایی در جهت بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی برداشته شود.

۲. توانمندی روانی-اجتماعی

در این بعد از توانمندی تأکید بر ارتقاء سطح دانایی و آگاهی زنان برای شناخت واقع‌بینانه ظرفیت‌ها و توانایی‌های خود به منظور اعاده حقوق اجتماعی و خانوادگی، تقویت خودباوری و مشارکت آنان در جامعه می‌باشد. توانمندسازی اجتماعی به وضعیت زنان در جامعه اشاره دارد که بستگی به هنجارهای اجتماعی، نقش جنسیتی در خانواده و جامعه و سرمایه اجتماعی دارد. طبق مطالعات مورد بررسی، فراهم کردن زمینه‌ی مشارکت داوطلبانه زنان روستایی، آموزش و توسعه‌ی مهارت‌ها و توانایی‌ها آنان، سهم به‌سزایی در توانمندی اجتماعی زنان ایفا خواهد کرد. نتایج مطالعات مختلف همچون زا با و اوموتو^۳ (Sultsn et al., 2010) نیز حاکی از آن است که مشارکت زنان در مشاغل مختلف، می‌تواند به طور قابل توجهی سرمایه‌ی اجتماعی زنان را افزایش دهد، همچنین آگاه‌سازی زنان، توانایی آنان را برای ارتقاء موقعیت خویش افزایش می‌دهد. یافته‌های مطالعه‌ی (Datta, P & Gailey, 2012) نشان می‌دهد که چگونه زنان در جامعه‌ای کاملاً مردسالار مانند هند می‌توانند با موفقیت در یک کارآفرینی جمعی به عنوان ابزاری برای دستیابی به توانمندی اقتصادی و اجتماعی شرکت کنند. با این حال نمی‌توان اهمیت زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی در کارآفرینی زنان نادیده گرفت. زنان کارآفرین برای مبارزه با غلبه بر حس بی‌کفایتی و ترس خود و بهبود عزت نفس و جایگاه خود در جامعه نیازمند حمایت اجتماعی هستند. در این راستا سارانی^۴ و همکاران (Saranya et al., 2020) معتقدند بنگاه‌های اجتماعی^۵ که توسط زنان اداره می‌شود و بر توسعه اجتماعی متمرکز شده‌اند، سهم زیادی در توانمندسازی زنان دارند.

نتایج مطالعه‌ی کاپور^۶ (Kapoor, 2019) در هند نیز حاکی از آن است که در صورت فراهم شدن فرصت کافی برای توانمندسازی زنان و مبارزه با فقر، گروه‌های خودیار^۷ می‌توانند آگاهی اجتماعی را در بین اعضا ارتقا داده و زمینه ساز مشارکت فعال آنان در جامعه شوند، به نحوی که اعضا می‌توانند نظرات خود را در مورد امور مختلف جامعه ابراز کنند. همچنین گروه‌های

1 Sultsn

2 Abrar-ul-haq

3 Zaaba and Umamoto

4 Saranya et al

5 Social enterprises

6 Kapoor

7 Self-help groups

خودیار زنان می‌تواند در به دست آوردن آزادی، اعتماد به نفس، هویت شخصی برای حل مشکلات و به دست آوردن قدرت تصمیم‌گیری در خانه به زنان کمک نماید.

۳. توانمندی سیاسی

توانمندسازی زنان در این بعد را می‌توان به عنوان فرآیندی درک کرد که در آن زنان به صورت فردی و جمعی از نحوه روابط قدرت در زندگی خود آگاهی یافته و اعتماد به نفس و قدرت لازم برای به چالش کشیدن نابرابری‌های جنسیتی را کسب می‌کنند (Sultsn et al., 2010). بر این اساس توانمندی سیاسی مستلزم مشارکت و تصمیم‌گیری در نهادهای رسمی، از جمله دولت محلی، گروه‌های همتا، جامعه مدنی و توانایی زنان برای برقراری و تأثیر بر گفت‌وگوهای سیاسی می‌باشد. در این راستا آموزش نه تنها باعث افزایش آگاهی و دانش زنان از حقوق خود می‌گردد، بلکه با ارتقاء توانایی آنان را برای تغییر ساختارها و ایدئولوژی‌هایی که آن‌ها را در موقعیت وابستگی نگه داشته است، به آن‌ها در مقابله با نابرابری‌ها و از میان برداشتن محرومیت و وابستگی‌شان کمک می‌کند. از دیدگاه موسونرا و حشمتی^۱ (Musonera & Heshmati, 2016) برای اینکه زنان به طور کامل به پتانسیل و حقوق خود پی ببرند، باید بر متغیرهایی که دسترسی آنها به منابع و دانش را افزایش می‌دهد مانند آموزش و اشتغال تأکید ویژه‌ای شود. پرزنیو و تیلور^۲ (Pereznieta & Taylor, 2014) نیز با مطالعه ابعاد مختلف توانمندسازی سیاسی در میان زنان هندی، بینش جدیدی را در زمینه توانمندی زنان و سیاست ارائه داده‌اند. در این مطالعه مهم‌ترین عواملی که برای توانمندسازی سیاسی زنان مورد توجه قرار گرفت است عبارتند از: اطلاعات یا آگاهی، حمایت از خانواده یا محیط خانوادگی، محیط قانونی، فضای سیاسی و انگیزه‌های شخصی یا انگیزش درونی.

در مطالعه ابوالحق و همکاران (2017) (Abrar-ul-haq et al., 2017) به توانمندسازی زنان به عنوان درمان بیماری‌های اجتماعی در جامعه و نیروی واقعی آزادی زنان نگریسته شده است. این مطالعه توانایی زنان در تصمیم‌گیری‌های کلان، آزادی نسبی از سلطه در خانواده، آگاهی سیاسی و حقوقی زنان، مشارکت در اعتراضات عمومی و مبارزات سیاسی و سطح امنیت اقتصادی آنان را به عنوان مهم‌ترین منبع توانمندسازی زنان روستایی جنوب پنجاب در کشور پاکستان معرفی کرده است. با این حال نمی‌توان از نقشی که بافت فرهنگی-اجتماعی در توانمندسازی زنان غافل شد. در واقع هنجارهای حاکم بر جوامع روستایی (بینش و نگرش اجتماعی، هنجارهای مذهبی و سنت‌های رایج اجتماعی، باورهای سنتی و فرهنگ مردسالاری)، از مهمترین عوامل تأثیر گذار بر فعالیت‌های مشارکتی زنان در عرصه‌های مختلف است.

در مجموع بررسی مطالعات مختلف حاکی از آن است که آموزش به منزله‌ای اقدام مهم در فرآیند توانمندسازی، فرایند چندبعدی است که به افراد امکان می‌دهد هویت و قدرت کامل خود را در همه حوزه‌های زندگی تحقق بخشند.

در مطالعات مختلف از آموزش به عنوان یک ملزوم و حق اساسی برای زنان یاد شده است که ابزار قدرت‌مندی برای کاهش نابرابری‌ها در یک جامعه می‌باشد، به خصوص برای زنان که در بسیاری از حوزه‌ها با تبعیض مواجهه‌اند و نیاز خاصی به این امر دارند. در واقع آموزش و پرورش به عنوان یک نقطه‌ای عطف در توانمندسازی زنان در نظر گرفته شده است، زیرا آن‌ها را قادر می‌کند تا با چالش‌ها مقابله و در زندگی خود تغییر ایجاد کنند. آموزش دسترسی کلی افراد را به فرصت‌های زندگی افزایش می‌دهد و یک رابطه کلیدی در زمینه توانمندسازی محسوب می‌شود (S. . S. C. Santos et al., 2019).

به عنوان مثال در مطالعه‌ی (Eger et al., 2018) درک تعامل اجتماعی و ماهیت شبکه‌ای آموزش و پرورش برای پیشبرد اهداف ظرفیت‌سازی و توانمندسازی به ویژه در جوامعی که سطح تحصیلات پایینی دارند و از چهارچوب لازم برای ارائه محتوای آموزشی برخوردار نیستند، بسیار مهم تلقی شده است.

در مطالعه‌ی می‌شرا و شاهو^۳ (Mishra & Sahoo, 2020) در خصوص چگونگی نقش آموزش در توانمندسازی زنان و همچنین توسعه اقتصادی - اجتماعی تأکید شده است. این مطالعه یک چارچوب نظری ایجاد کرده است که رابطه بین آموزش و

1 Musonera and Heshmati

2 Pereznieta and Taylor

3 Mishra and Sahoo

توانمندسازی زنان را نشان می‌دهد. همچنین ادعا می‌کند که آموزش برای غلبه بر محدودیت‌های فرهنگی نقش مهمی دارد. بر این اساس به منظور تغییر نگرش نسبت به آموزش زنان و افزایش آگاهی اجتماعی، مدارس ماهواره ای برای روستاهای دورافتاده و افزایش دسترسی زنان به آموزش، پیشنهاد کرده است.

در مطالعه‌ی موسونرا و حشمتی (Musonera & Heshmati, 2016) نیز از آموزش به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی توانمندسازی زنان یاد می‌شود. نتایج این مطالعه بیانگر آن است که آموزش زنان را قادر می‌سازد تا دسترسی به منابع فکری و انسانی لازم برای تغییر شرایط مادی و اجتماعی خود را داشته باشند و تحصیلات برآگاهی زنان از پتانسیل و حقوق خود و تصمیم‌گیری و نگرش خانوارها در مورد آنان تأثیر می‌گذارد.

این رویکرد از توانمندسازی آموزشی به دو روش اصلی توصیف شده است. اولین شکل توانمندسازی با مشارکت دختران و زنان روستایی با ساختارهای متداول آموزشی مانند کلاس‌های درس مدرسه همراه است (آموزش رسمی). با این حال مجموعه‌ای عوامل مختلف اجتماعی- فرهنگی، محیطی و اقتصادی مانع تحصیل دختران روستایی و تحقق نقش حمایتی آموزش برای شنیده شدن صدای آن‌ها است. از این رو، همچنان بخش عمده‌ای از زنان و دختران روستایی، بی‌سواد، عقب‌مانده، ضعیف و در استثمار قرار دارند که می‌توان با آموزش و پرورش در ست، موقعیت آن‌ها را دگرگون کرد. با این حال سیستم آموزش رسمی نیز شامل هنجارهای اجتماعی، ارزش‌ها و محرک‌های اصلی هستند که به نوبه خود می‌توانند با ایجاد روابط سلسله‌مراتبی و استثنائات بر نابرابری‌های موجود در جامعه دامن بزنند. مطالعه اگر^۱ و همکاران (Eger et al., 2018) در آموزش و پرورش به عنوان یک شکل از توسعه ظرفیت که بر اساس فرایندهای شناختی، اجتماعی و فرهنگی متمرکز است. بدین ترتیب از ساختارهای رسمی و غیررسمی مدرسه و جامعه فراتر می‌رود تا فرصت‌های رشد، آرزو و توانمندسازی دختران فراتر می‌رود.

در این نوع از آموزش بر توسعه حرفه‌ای و مهارت آموزشی زنان و اعتماد به نفس لازم برای شرکت در فعالیت‌های مختلف اقتصادی- اجتماعی تأکید می‌شود. به گونه‌ای که راهنمایی و مشاوره از طریق ارائه آموزش به زنان در شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در جامعه کمک می‌کند. این نوع آموزش به آنان این امکان را می‌دهد که در خانه و دنیای بیرونی خود تصمیم بگیرند و مسؤلیت‌های خود را بپذیرند. به طور مثال سانتوس و همکاران (Santos et al., 2019) با ادغام ادبیات مربوط به تئوری توانمندسازی و یادگیری تجربی، یک مدل مفهومی از آموزش کارآفرینی مبتنی بر توانمندسازی را پیشنهاد نموده‌اند. این مدل با استفاده از یک برنامه‌ی کارآفرینی، از افراد کم درآمد در شروع و رشد سرمایه‌گذاری پشتیبانی می‌کند. همچنین این مطالعه پیشنهاد می‌کند که توانمندسازی در رابطه بین رویکردهای یادگیری تجربی در زمینه فقر و کسب نتایج یادگیری نقش واسطه‌ای دارد.

با این حال مطالعه‌ی تجربیات زنان کارآفرین در اندونزی نشان داد که کیفیت کارآفرینی در کسب و کار و موفقیت عمدتاً به ویژگی‌های شخصی این زنان بستگی دارد، نه به سیستم آموزش رسمی یا آموزش مهارتی. در نتیجه، آنها توانسته‌اند علی‌رغم محدودیت‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، رشد کنند (Loh, M & Dahesihsari, 2013).

در مجموع بررسی و کنکاش در مطالعاتی که یک دهه‌ی اخیر پیرامون توانمندسازی زنان صورت گرفته است، حاکی از آن است که طیف وسیعی از ابعاد مختلف توانمندی و رویکردهای متفاوت توانمندسازی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. با این حال در پژوهش‌های پیشین جایگاه آموزش به ویژه آموزش کارآفرینی در بحث توانمندسازی زنان روستایی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به نحوی که می‌توان گفت با وجود مطالعات گسترده در زمینه توانمندسازی، بحث آموزش کارآفرینی در تحقیقات، مغفول واقع شده است. در حالی که با تلفیق برنامه‌های آموزشی کارآفرینانه در قالب ترویج فکرهای نو، ضمن ارائه آموزش‌های مهارتی برای فعالیت در بخش‌های اقتصادی، ارتقاء سطح دانایی و آگاهی زنان روستایی نسبت به شناخت واقع‌بینانه‌ای از ظرفیت‌ها و توانایی‌های خود، انتظار می‌رود بستری مطلوب برای بازآفرینی اجتماعی آنان فراهم شود. بر این اساس بررسی‌های بیشتر و انجام پژوهش‌های دقیق و جامع در خصوص به‌کارگیری این دو مفهوم (آموزش و توانمندسازی) در کنار یکدیگر به صورت مکمل، لازم و ضروری است. پژوهش‌های آینده می‌توانند با تمرکز بر توانمندسازی زنان روستایی، طراحی مدل آموزش کارآفرینی و اجرا و عملیاتی‌سازی آن را مدنظر قرار دهند.

در این مطالعه تمامی ۲۴ مقاله منتخب، به تفکیک مورد مطالعه قرار گرفتند.

جدول ۱. مطالعات مورد بررسی

عنوان	نویسنده و سال	کشور	طرح تحقیق	نمونه	محور اصلی	یافته‌های مهم
Gender and capacity building: A multi-layered study of empowerment	(Eger et al., 2018)	مراکش	کیفی	دختران روستایی	ظرفیت سازی	یافته‌ها نشان می‌دهد که معنای آموزش برابر است با ظرفیت آرزوی داشتن زندگی متفاوت. مدل توانمندسازی در این مطالعه نیز بر ظرفیت سازی و تعامل بین فرآیندهای یادگیری غیررسمی و رسمی تأکید دارد.
Empowerment and social inclusion of Muslim women: Towards a new conceptual model	(Cherayi & P. Jose, 2016)		کمی	۳۰۰ زن مسلمان روستایی	توانمندی سیاسی و مشارک اجتماعی	این تحقیق به این نتیجه رسید که توانمندسازی در جنبه‌های شخصی، خانوادگی، اجتماعی و سیاسی زندگی زنان به طور قابل توجهی از محرومیت اجتماعی می‌کاهد و در عین حال مشارکت اجتماعی را بهبود می‌بخشد.
Can employment empower women? Female workers in the pineapple sector in Ghana	(Krumbiegel et al., 2020)	غنا	کمی	۴۲۰ خانوار	توانمندسازی اقتصادی و اشتغال	نتایج نشان داد که اشتغال زنان از نظر آماری تأثیر مثبت و معناداری بر درآمد کلی خانوار، سهم درآمد زنان، درآمد زنان و مالکیت دارایی و تأثیر منفی بر میزان باروری زنان دارد.
Adapting the Women's empowerment in agriculture index to specific country context: Insights and critiques from fieldwork in India	(Gupta et al., 2019)	هند	کمی	۴۶۰۰ خانوار روستایی در هند	توانمندسازی (دسترسی به منابع و قدرت تصمیم گیری)	شاخص توانمندسازی زنان در کشاورزی، معیار مستقیم و چند بعدی دسترسی زنان به منابع و تصمیم گیری در حوزه‌های مختلف کشاورزی است.

ادامه جدول ۱. مطالعات مورد بررسی

عنوان	نویسنده و سال	کشور	طرح تحقیق	نمونه	محور اصلی	یافته‌های مهم
Decision-Making Ability as a Source of Empowerment Among Rural Women of Pakistan	(Abrar-ul-haq et al., 2017)	پاکستان	کمی	۶۰۰ زن	توانمندسازی سیاسی و توانایی تصمیم‌گیری	در این مطالعه نتیجه‌گیری شد که زنان روستایی توانایی تصمیم‌گیری نسبتاً پایینی در مورد موضوعات مربوط به خود، خانوارشان و جامعه به طور کلی دارند.
Educational Leadership in a Mayan Village in Southern Belize: Challenges Faced by a Mayan Woman Principal	(Oliveras-Ortiz & Hickey, 2020)	گواتمالا	کمی-کیفی	۲۰۸ خانوار و مصاحبه با ۷۷ نفر	توانمندسازی اجتماعی	نتایج حاکی از آن است که مشارکت زنان در تصمیم‌گیری ارتباط مثبتی با سرمایه اجتماعی آنان دارد.
Women empowerment in Namibia: Measurement, determinants and geographical disparities	(Kazembe, 2020)	نامیبیا	کمی	۹۸۰۰ زن در گروه سنی ۱۵ تا ۴۹ سال	توانمندسازی و برابری جنسیتی	یافته‌ها نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان با محل زندگی، سطح تحصیلات، دسترسی به روزنامه و تماشای مکرر تلویزیون ارتباط دارد.
What factors explain women's empowerment? Decision-making among small-scale farmers in Uganda	(Sell & Minot, 2018)	اوغاندا	کمی	۱۴۴۰ خانوار در هشت منطقه اوگاندا	توانمندسازی	نتایج حاکی از ارتباط بین توانمندی با سن، تحصیلات، نزدیکی به جاده آسفالت و همچنین سهم در بازاریابی محصولات زراعی وجود دارد.

ادامه جدول ۱. مطالعات مورد بررسی

عنوان	نویسنده و سال	کشور	طرح تحقیق	نمونه	محور اصلی	یافته‌های مهم
Women's Empowerment in the Context of Millennium Development Goal 3: A Case Study of Married Women in Ghana	(Boateng et al., 2014)	غنا	کمی	استفاده از داده‌های ثانویه بررسی جمعیتی و بهداشت پاکستان ۲۰۱۲-۲۰۱۳	توانمندسازی، اشتغال و تحصیلات	نتایج مطالعه نشان می‌دهد که هم تحصیلات و هم اشتغال زنان نقش مهمی در توانمندسازی زنان دارند.
Women's Empowerment in Pakistan: Its Dimensions and Determinants	(Akram, 2018)	پاکستان	کمی	استفاده از داده‌های نظرسنجی جمعیت شناختی و بهداشت 2012-2013 (PDHS)	توانمندسازی، آموزش و اشتغال	سن، زندگی در مناطق شهری، تحصیلات زنان، مشارکت در مشاغل با حقوق، مالکیت دارایی‌ها، شاخص ثروت خانوار، تعداد فرزندان پسر و دختران و استفاده از رسانه های الکترونیکی رابطه‌ی مثبت با ابعاد مختلف توانمندی دارند.
Financial Inclusion for Women: Impact Evaluation on Islamic Microfinance to Women's Empowerment in Indonesia	(Yaumidin et al., 2017)	اندونزی	کمی	زن ۳۴۰	توانمندسازی اقتصادی	این مطالعه نشان می‌دهد که مشارکت زنان در امور مالی خرد، از طریق دسترسی به درآمد مستقل، موقعیت خود را در داخل خانواده بهبود می‌بخشد.
A review of approaches and methods to measure economic empowerment of women and girls	(Pereznieto & Taylor, 2014)	انگلیس	کمی-کیفی	۷۰ ارزیابی از مداخلات توسعه که تأثیر مستقیم یا غیر مستقیم بر توانمندسازی اقتصادی زنان و دختران داشته است.	توانمندسازی اقتصادی	در این مطالعه بررسی شد که چگونه آموزش نقش مهمی در توانمندسازی زنان و همچنین توسعه اقتصادی - اجتماعی دارد.

ادامه جدول ۱. مطالعات مورد بررسی

عنوان	نویسنده و سال	کشور	طرح تحقیق	نمونه	محور اصلی	یافته های مهم
Women Empowerment and Education: A Socio-Cultural Study	(Mishra & Sahoo, Mishra 2020)	هند	مرور سبستماتیک	-	توانمندسازی و آموزش	در این مطالعه بحث شده است که چگونه آموزش نقش مهمی در توانمندسازی زنان و همچنین توسعه اقتصادی - اجتماعی دارد
Resilience and economic empowerment: A qualitative investigation of entrepreneurial Indonesian Women	(Loh, M & Dahesiharsi, 2013)	اندونزی	کیفی	۳۰ زن کارآفرین اندونزیایی	توانمندی اقتصادی	نتایج نشان می دهد که کیفیت کارآفرینی در کسب و کار و موفقیت عمدتاً به ویژگی های شخصی این زنان بستگی دارد.
Women's Empowerment Through the Development of Micro Entrepreneurship in Rural Bangladesh	(Sultsn et al., 2010)	بنگلادش	کیفی	۴۰ زن وام گیرنده و ۱۶ مدیر شعبه	توانمندی اقتصادی	یافته ها نشان می دهد که موسسات مالی خرد، با سرمایه اندکی در اختیار زنان فقیر قرار می دهند، فرصتی برای انجام مشاغل کوچک ایجاد می کنند و به آنها کمک می - کنند تا از نظر اقتصادی توانمند شوند.
Women's empowerment and micro-entrepreneurship in India: Constructing a new development paradigm	(Costanza Torri, 2014)	هند	کیفی	۳۳ خانوار کشاورز	توانمندسازی زنان در پرتو استقلال و برابری جنسیتی	یافته ها نشان می دهد که ^۱ GMCL توانایی های تولیدی، مهارت های رهبری و تا حدودی توانایی یادگیری اجتماعی زنان را افزایش می دهد.

ادامه جدول ۱. مطالعات مورد بررسی

عنوان	نویسنده و سال	کشور	طرح تحقیق	نمونه	محور اصلی	یافته‌های مهم
Entrepreneurship Education in a Poverty Context: An Empowerment Perspective	(S. . S. C. Santos et al., 2019)	هند	مرور سیستماتیک	۱	توانمندسازی و آموزش کارآفرینی	این مطالعه با ادغام ادبیات مربوط به تئوری توانمندسازی و یادگیری تجربی مدل مفهومی آموزش کارآفرینی مبتنی بر توانمندسازی را پیشنهاد کرده است.
Empowering Women Through Social Entrepreneurship: Case Study of a Women's Cooperative in India	(Datta, P & Gailey, 2012)	هند	کیفی	۷ زن	توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی	یافته‌ها نشان می‌دهد که چگونه زنان در جامعه ای کاملاً مردسالار مانند هند می‌توانند به عنوان ابزاری برای دستیابی به توانمندی اقتصادی و اجتماعی، با موفقیت در کارآفرینی جمعی شرکت کنند.
Entrepreneurship for Economic and Social Empowerment of Women: A Case Study of a Self Help Credit Program in Nithari Village, Noida, India	(Kapoor, 2019)	هند	کیفی	۱۶ گروه خودیار و ۱۴۵ زن	توانمندی اقتصادی - اجتماعی	یافته‌ها بیانگر آن است که در صورت فراهم شدن فرصت‌های کافی برای توانمندسازی برای مبارزه با فقر، گروه‌های خودیار ممکن است آگاهی را در بین اعضا ارتقا دهند
Empowerment of women social entrepreneurs for sustainable development in india	(Saranya et al., 2020)	هند	مرور سیستماتیک	۱	توانمندی اقتصادی - اجتماعی	در هند، کارآفرینان اجتماعی زنان با استفاده از قدرت پتانسیل و تشویق برای دستیابی به روشی آبرومندانه و راضی کننده از طریق اعتماد به نفس و شایستگی در مشاغل کار می‌کنند.

ادامه جدول ۱. مطالعات مورد بررسی

عنوان	نویسنده و سال	کشور	طرح تحقیقی	نمونه	محور اصلی	یافته‌های مهم
Women and politics: a case study of political empowerment of Indian women	(Sharma, 2020)	هند	کمی-کیفی	مصاحبه با ۸۶ مدیر زن و ۴۳ زن کارمند	توانمندی سیاسی	مهمترین عواملی که برای توانمندسازی سیاسی زنان مورد نیاز است عبارتند از: اطلاعات یا آگاهی، حمایت از خانواده یا محیط خانوادگی، محیط قانونی، فضای سیاسی و جاه طلبی‌های شخصی یا انگیزه‌های درونی.
Measuring Women's Empowerment in Rwanda	(Musonera & Heshmati, 2016)	رواندا	کمی	داده‌های به دست آمده از نظر سنجی جمعیت شناختی	توانایی تصمیم‌گیری	منابع توانمندسازی مانند آموزش و قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها ارتباط مثبت معناداری با توانمندسازی زنان دارد.

منابع

- Abrar-ul-haq, M., Jali, M. R. M., & Islam, G. M. N. (2017). Decision-Making Ability as a Source of Empowerment Among Rural Women of Pakistan. In *Global Social Welfare* (Vol. 4, Issue 3, pp. 117–125). <https://doi.org/10.1007/s40609-017-0091-7>
- Akram, N. (2018). Women's Empowerment in Pakistan: Its Dimensions and Determinants. *Social Indicators Research*, 140(2). <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1793-z>
- Al-Dajani, H., & Marlow, S. (2013). International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research Empowerment and entrepreneurship: a theoretical framework. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 19(5), 503–524.
- Austrian, K., Soler-Hampejsek, E., Behrman, J. R., Digitale, J., Jackson Hachonda, N., Bweupe, M., & Hewett, P. C. (2020). The impact of the Adolescent Girls Empowerment Program (AGEP) on short and long term social, economic, education and fertility outcomes: A cluster randomized controlled trial in Zambia. *BMC Public Health*, 20(1), 1–15. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08468-0>
- Boateng, G. O., Kuuire, V. Z., Ung, M., Amoyaw, J. A., Armah, F. A., & Luginaah, I. (2014). Women's Empowerment in the Context of Millennium Development Goal 3: A Case Study of Married Women in Ghana. *Social Indicators Research*, 115(1), 137–158. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0212-8>
- Borghesi, R., Jandaghi, G., Matin, H. Z., & Dastani, N. (2010). An examination of the relationship between empowerment and organizational commitment. *Academic Leadership*, 8(1), 1155–1171.
- Brief, A. P., & Motowidlo, S. J. (1986). Prosocial Organizational Behaviors. *Academy of Management Review*, 11(4), 710–725. <https://doi.org/10.5465/amr.1986.4283909>
- Chatterjee, I., Shepherd, D. A., & Wincent, J. (2022). Women's entrepreneurship and well-being at the base of the pyramid. *Journal of Business Venturing*, 37(4), 106222. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2022.106222>
- Cherayi, S., & P. Jose, J. (2016). Empowerment and social inclusion of Muslim women: Towards a new conceptual model. *Journal of Rural Studies Journal*, 45, 243–351.
- Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1988a). The Empowerment Process: Integrating Theory and Practice. *Academy of Management Review*, 13(3). <https://doi.org/10.5465/amr.1988.4306983>
- Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1988b). The Empowerment Process: Integrating Theory and Practice. *Academy of Management Review*, 13(3), 471–482. <https://doi.org/10.5465/amr.1988.4306983>
- Costanza Torri, M. (2014). Women's empowerment and micro-entrepreneurship in India: Constructing a new development paradigm? *Progress in Development Studies*, 14(1), 31–48.
- Datta, P. B., & Gailey, R. (2012). Empowering Women Through Social Entrepreneurship: Case Study of a Women's Cooperative in India. *ENTREPRENEURSHIP THEORY and PRACTICE*, 569–587. <https://doi.org/DOI: 10.1111/j.1540-6520.2012.00505.x>
- Eger, C., Miller, G., & Scarles, C. (2018). Gender and capacity building: A multi-layered study of empowerment. *World Development*, 106, 207–219.
- Etuah, S., Ohene-Yankyera, K., Aidoo, R., Haleegoah, J., Wiggins, S., & Henley, G. (2020). Impact of oil palm-related activities on women's empowerment in Ghana. *World Development*, 1–14.
- Fawcett, S. B., Paine-Andrews, A., Francisco, V. T., Schultz, J. A., Richter, K. P., Lewis, R. K., Williams, E. L., Harris, K. J., Berkley, J. Y., Fisher, J. L., & Lopez, C. M. (1995). Using empowerment theory in collaborative partnerships for community health and development. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 677–697. <https://doi.org/10.1007/BF02506987>
- Garba, A. S. (2010). Refocusing education system towards entrepreneurship development in Nigeria: A tool for poverty eradication. *European Journal of Social Sciences*, 15(1).
- Ghasemi, M., shir mohammadi, M., & ahmadi, S. (2022). Entrepreneurship development strategies among rural women using strategic planning tools Case study: Nasrabad section, Torbat Jam city. *Journal of Entrepreneurship Development*, 15(2), 303-320. doi: 10.22059/jed.2022.301279.653329 (In Persian).
- Gupta, S., Vemireddy, V., Singh, D., & Pingali, P. (2019). Adapting the Women's empowerment in agriculture index to specific country context: Insights and critiques from fieldwork in India. *Global Food Security Journal*, 23, 242–255.
- Gutiérrez Cruz, M., Such Devesa, M. J., & Gabaldón Quiñones, P. (2020). LA MUJER EMPRENDEDORA EN EL TURISMO RURAL: PECULIARIDADES DEL CASO COSTARRICENSE A TRAVÉS DE LA REVISIÓN BIBLIOGRÁFICA. *Cuadernos de Turismo*, (46), 185–214. <https://doi.org/10.6018/turismo.451691>
- Hancer, M., & George, R. T. (2003). Psychological empowerment of non-supervisory employees working in full-service restaurants. *International Journal of Hospitality Management*, 22(1), 3–5. [https://doi.org/10.1016/S0278-4319\(02\)00032-4](https://doi.org/10.1016/S0278-4319(02)00032-4)
- Israel, B. A., Checkoway, B., Schulz, A., & Zimmerman, M. (1994). Health Education and Community Empowerment: Conceptualizing and Measuring Perceptions of Individual, Organizational, and Community Control. *Health Education & Behavior*, 21(2), 149–170. <https://doi.org/10.1177/109019819402100203>
- Kapoor, S. (2019). Entrepreneurship for Economic and Social Empowerment of Women: A Case Study of a Self Help Credit Program in Nithari Village, Noida, India. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 13(2), 123–142. <https://doi.org/doi:10.14453/aabfj.v13i2.8>
- Kazembe, L. . L. N. (2020). Women empowerment in Namibia: Measurement, determinants and geographical disparities. *World Development Perspectives*, 19, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2020.100211>
- Krueger, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 15(5), 411–432. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(98\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(98)00033-0)

- Krumbiegel, K., Maertens, M., & Wollni, M. (2020). Can employment empower women? Female workers in the pineapple sector in Ghana. *Journal of Rural Studies*, 1–15. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.05.012>
- Laszlo, S., Grantham, K., Oskay, E., & Zhang, T. (2020). Grappling with the challenges of measuring women's economic empowerment in intrahousehold settings. *World Development*, 132, 1–12.
- Lee, M., & Koh, J. (2001). Is empowerment really a new concept? *International Journal of Human Resource Management*, 12(4). <https://doi.org/10.1080/09586190110037344>
- Loh, M. I., & Dahesihsari, R. (2013). Resilience and economic empowerment: A qualitative investigation of entrepreneurial Indonesian Women. *Journal of Enterprising Culture*, 21(1), 107–121.
- Longwe, S. H. (1994). Gender awareness: The missing element in the Third World development project. In *The Oxfam gender training manual*.
- Mininni, G. M. (2022). The Barefoot College 'eco-village' approach to women's entrepreneurship in energy. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 42(December 2021), 112–123. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2021.12.002>
- Mishra, R., & Sahoo, D. (2020). Women Empowerment and Education: A Socio- Cultural Study. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, 25(6), 1–6. <https://doi.org/DOI: 10.9790/0837-2506090106>
- Moghtadaie, L., & Jamshidian, A. (2021). the Effect of Entrepreneurship Education on the Entrepreneurial Attitude, Ability and Aspiration of Rural Women: a Quasi-Experimental Study. *Journal of Entrepreneurship Education*, 24(2), 1–22. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly->
- Moher, D. (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *Annals of Internal Medicine*, 15(4), 264–270.
- Morris, M. H., Neumeyer, X., Jang, Y., & Kuratko, D. F. (2018). Distinguishing Types of Entrepreneurial Ventures: An Identity-Based Perspective. *Journal of Small Business Management*, 56(3). <https://doi.org/10.1111/jsbm.12272>
- Mühlen-Schulte, A. (2012). Full faith in credit the power of numbers in rating frontier sovereigns and the global governance of development by the UNDP. *Journal of International Relations and Development*, 15(4). <https://doi.org/10.1057/jird.2012.3>
- Musonera, A., & Heshmati, A. (2016). Measuring Women's Empowerment in Rwanda. *IZA Discussion Paper*, 10131, 1–29.
- Nawaz, F. (2019). *Microfinance and Women's Socio Cultural and Political Empowerment*. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-030-13539-3_6
- Nguyen, G. N. T., Hoang, T. G., Nguyen, T. M., & Ngo, T. T. (2021). Challenges and enablers of women entrepreneurs' career advancement in Vietnam's coffee industry. *Journal of Enterprising Communities*, 15(1), 76–95. <https://doi.org/10.1108/JEC-04-2020-0075>
- Oliveras-Ortiz, Y., & Hickey, W. D. (2020). Educational Leadership in a Mayan Village in Southern Belize: Challenges Faced by a Mayan Woman Principal. *Journal of Cases in Educational Leadership*, 23(1), 40–60. <https://doi.org/10.1177/1555458919874420>
- Pereznieta, P., & Taylor, G. (2014). A review of approaches and methods to measure economic empowerment of women and girls. *Gender & Development*, 22(2), 233–251.
- Rao, Y., Xie, J., & Lin, X. (2022). The Improvement of Women's Entrepreneurial Competence in Rural Tourism: An Action Learning Perspective. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 46(8), 1622–1651. <https://doi.org/10.1177/10963480211031032>
- Rifkin, S. B. (2003). A framework linking community empowerment and health equity: It is a matter of CHOICE. *Journal of Health Population and Nutrition*, 21(3), 198–180. <https://doi.org/10.3329/jhpn.v21i3.206>
- Rudhumbu, N., du Plessis, E. (Elize), & Maphosa, C. (2020). Challenges and opportunities for women entrepreneurs in Botswana: revisiting the role of entrepreneurship education. *Journal of International Education in Business*, 13(2), 183–201. <https://doi.org/10.1108/JIEB-12-2019-0058>
- Santos, S. ., Neumeyer, X., & Morris, M. . (2019). Entrepreneurship Education in a Poverty Context: An Empowerment Perspective. *Journal of Small Business Management ISSN:*, 75(s1), 6–32.
- Santos, S. . S. C., Neumeyer, X., & Morris, M. H. M. . (2019). Entrepreneurship Education in a Poverty Context: An Empowerment Perspective. *Journal of Small Business Management ISSN:*, 75(s1), 6–32. <https://doi.org/10.1111/jsbm.12485>
- Saranya, S., BALAMURUGAN, V., & CHANDRASEKAR, K. (2020). EMPOWERMENT OF WOMEN SOCIAL ENTREPRENEURS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN INDIA. *Mukt Shabd Journal*, IX(IV), 3316–3324.
- Sell, M., & Minot, N. (2018). What factors explain women's empowerment? Decision-making among small-scale farmers in Uganda. *Women's Studies International Forum*, 71, 46–55.
- Semkunde, M. A., Elly, T., Charles, G., Gaddefors, J., & Chiwona-Karlun, L. (2022). Rural entrepreneurship and the context: navigating contextual barriers through women's groups. *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 14(2), 213–234. <https://doi.org/10.1108/IJGE-01-2021-0013>
- Sen, B. (2005). Indigenous knowledge for development: Bringing research and practice together. *The International Information & Library Review*, 37(4), 375–382. <https://doi.org/10.1016/j.iilr.2005.10.004>
- Shafieian, A., Mohammadi Elyasi, G., Ahmadvour Dariyani, M., Khandoozi, S. E., & Padash, H. (2021). Body of Knowledge in Theory of Entrepreneurial Empowerment of the Poor: An Extensive Scientometric Analysis. *Journal of Entrepreneurship Development*, 14(1), 99–118. doi: 10.22059/jed.2021.315258.653536 (In Persian).
- Shahmoradi, M., Ehsanifar, T., Farahmand, K., Rostami Ghobadi, F., & Sahraie, M. (2019). Surveying the Challenges in Realization of Rural Women's Business Ideas. *Journal of Rural Research*, 9(4), 552–563. doi: 10.22059/jrur.2018.261886.1265 (In Persian).
- Sahrakorpi, T., & Bandi, V. (2021). Empowerment or employment? Uncovering the paradoxes of social entrepreneurship for women via Husk Power Systems in rural North India. *Energy Research and Social Science*, 79(June), 102153. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102153>

- Sharma, E. (2020). Women and politics: a case study of political empowerment of Indian women. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(7–8), 607–626.
- Singh, M. K. (2018). Gender and women empowerment approaches: Interventions through PRIs and CSOs in Northern India. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 71, pp. 63–67). <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.10.002>
- Sultsn, B., Zabba, Z. ., & Umamoto, K. (2010). Women's Empowerment Through the Development of Micro Entrepreneurship in Rural Bangladesh. *The Socioal Sciences*, 5(1), 1–9.
- The American Enterprise Institute for Public Policy Research, & Brookings Institution. (2015). *Opportunity, Responsibility, and Security: A Consensus Plan for Reducing Poverty and Restoring the American Dream*.
- Whetten, D., Cameron, K. (2002). *Empowering and delegation*. Institute of Management Research & Education pub.
- Yaumidin, U. K., Suhodo, D. S., Yuniarti, P. I., & Hidayatina, A. (2017). Financial Inclusion for Women: Impact Evaluation on Islamic Microfinance to Women's Empowerment in Indonesia. In *Financial Inclusion and Poverty Alleviation*. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69799-4_3